

“Vam sortir del Sàhara amb la cua entre cames”

Arribeu al Sàhara el 1974 per dirigir Ràdio Sàhara. Quin ambient hi trobeu?

—Ja hi havia estat el 1971, en viatge de turisme, i hi vaig fer amistat amb alguns saharians, que vaig poder mantenir en diversos viatges posteriors. El 1974 hi vaig a conseqüència d'un canvi en el govern general del Sàhara i en la política espanyola sobre el territori, que ara s'encaminava a preparar l'autodeterminació del territori. Per això van enviar un nou equip de govern al Sàhara, format per Federico Gómez de Salazar com a governador general, que va elegir de segon Rodríguez de Viguri, un coronel amic seu que era un personatge curiós, com explico al llibre.

—Dieu que tenia estudis.

—Es va fer militar després de fer carrera universitària. Ho va fer després de la guerra, una mica arran de l'enfrontament, però era llicenciat en filologia semítica. Dins l'exèrcit, a més, es va llicenciar en dret. Tot i que era un militar del franquisme, no havia perdut la seva mentalitat civil. Sabia que una cosa era l'exèrcit i una altra, la societat civil. Això era molt útil, perquè tenia l'encàrrec de canviar la política al Sàhara. Aquell territori sempre l'havien controlat els militars i, evidentment, això de l'autodeterminació els semblava una gran traïció a Espanya. Però en aquell moment, pels interessos d'Espanya a l'ONU, l'autodeterminació del Sàhara era bona. Rodríguez de Viguri ho va entendre perfectament i va dur a terme aquesta política.

—En aquest context hi arribeu vós?

—Sí. A mi m'ofereixen d'anar-hi a fer de periodista i m'hi incorporo, l'octubre del 1974, per a dirigir Ràdio Sàhara. No s'hi ha donat gaire importància, però en va tenir moltíssima perquè, en un territori vast, desèrtic, sense carreteres ni xarxa telefònica, la ràdio arribava a tot arreu. La ràdio ja

JORDI PLAY

“Després de destituir-me com a director de *La Realidad* van venir a buscar-me uns militars. Em van dir que si no me n'anava abans de 24 hores, em matarien.”

Pablo-Ignacio de Dalmases, autor d'“Huracán sobre el Sàhara” (Ed. Base, 2010), va ser director de Ràdio Sàhara i fundador i director de ‘La Realidad’ d'al-Aaiun. El governador li tancà el diari quan va publicar el possible acord hispano-marroquí, el 1975.

era muntada i a mi em van encarregar d'arabitzar-la, de fer emissions en *has-sanja*, que és la llengua local, i canviar el discurs polític, que havia estat molt espanyolista i en aquell moment ja podia dedicar-se a encaminar la gent cap a l'autodeterminació i la independència.

—Qui us ho va encarregar?

—El govern de Madrid i el govern general del Sàhara. Jo depenia del govern i despatxava cada tarda amb Viguri. No el coneixia de res, però de seguida vam establir una afinitat estupefa i em va deixar via lliure. “Mireu, Dalmases —em va dir—, feu allò que vulgueu: teniu la màxima confiança, però també la màxima responsabilitat.” Ell sempre em va defensar, malgrat que la nova política comunicativa no va ser compresa pels militars. M'hi vaig enfrontar sense voler-ho.

—Vós complieu l'encàrrec.

—Era encàrrec del govern. Però de vegades determinats grups militars no

“Va haver-hi un intent d’atemptat contra la delegació del Marroc per a provocar la guerra”

ho entenien gaire. Fos com fos, la ràdio no va ser tan conflictiva per allò del *verba volant* [‘les paraules se les endú el vent’] i perquè els missatges més conflictius –els que parlaven d’autodeterminació– no els emetíem en espanyol sinó en *hassania*. Però un dia Viguri em va proposar de crear un diari.

—**I el diari fa més nosa que no la ràdio?**

—Sí, perquè *scripta manent*. Allò que escrius queda escrit i, si no agrada a un militar, aquell ho envia a un altre o al Seced [Servei Central de Documentació, l’espionatge que depenia de la presidència del govern]. *La Realidad* de seguida va tenir un èxit aclaparador, perquè allà la política informativa sempre havia estat tancadíssima. Viguri em va dir que expliquéssim tot allò que passava, tret de secrets militars. Vam parlar de la visita de la missió de l’ONU, les deliberacions al Tribunal de Justícia de l’Haia... Per als militars va ser terrible! I això que era un diari del govern!

—**I us el van fer tancar?**

—Aviat va començar la Marxa Verda i nosaltres en donàvem notícia. La política espanyola sobre el Sàhara trontollava tant que Viguri va ser a punt de dimitir. Es va agafar un permís i se’n va anar a Madrid, en el moment culminant de la Marxa. En plena crisi, quan semblava que havia d’esclatar la guerra entre Espanya i el Marroc, va arribar una notícia de l’agència EFE segons la qual el germà del rei Hassan II del Marroc havia declarat que “Espanya i el Marroc estaven condemnats a entendre’s” i Espanya donaria el Sàhara al Marroc. Això, per a mi, era un caramel. A primera plana i a cinc columnes.

—**És clar.**

—L’endemà, en una hora es van exhaurir els diaris.

—**Els saharians es van espantar?**

—Sí. Viguri, que era l’home que em

feia costat, era a Madrid, empenyat per la situació. Jo estava sense suport. A la tarda em van fer anar al govern general i em van destituir.

—**Qui? Gómez de Salazar?**

—No. Gómez no em va voler veure. Em va destituir el seu segon, el tinent coronel Rafael de Valdés. L’endemà passat ja es va declarar l’estat d’alarma i tot al-Aaiun va ser envoltat de tanques de filferro per a separar el barri antic de l’europeu. A mi em van venir a buscar a casa uns oficials per a castigar-me. No va ser una cosa oficial, sinó els del *búnquer d’arena*, que dic jo.

—**Els més perillosos?**

—Sí. Em van dir que me n’anés abans de 24 hores o em matarien. Viguri ja havia tornat. Es va encendre, però em va donar el passaport i em va fer marxar. “Que passi Nadal i després en parlarem”, va dir.

—**Vau ser testimoni de l’evacuació?**

—En part, sí. L’evacuació la va començar a preparar Viguri l’estiu del 1975. D’una manera ordenada. Ell tenia previst de fer l’evacuació dels civils, perquè les unitats militars no depenien d’ell. Ell era com un governador civil. Va planificar-ho tot a través de l’anomenada *operació Oreneta*, pensada per a fer en uns sis mesos de termini, com un procés de descolonització. Però a l’octubre tot es va precipitar i es va haver de fer molt de pressa.

—**Per què va canviar d’opinió sobre el Sàhara, el govern espanyol?**

—Sembla clar que Franco no era partidari de deixar el Sàhara al Marroc. Ho explica Jaime de Piniés, que va ser ambaixador espanyol a l’ONU, en un escrit sobre la seva darrera visita a Franco. Afirma que van parlar sobre el problema del Sàhara i no el va veure gens partidari de lliurar-lo al Marroc. “Encara més –diu Piniés–, em va dir que el Marroc era el nostre enemic permanent i que potser hauríem d’acabar declarant-li la guerra una altra vegada.” Això ho diu Piniés. Alguns altres autors parlen del famós darrer consell de ministres de Franco, que va ser a començament de novembre del 75. Els metges van deixar-li anar amb els pegats aquests que et posen per a controlar-te el cor. Van parlar Arias Navarro, el ministre d’Afers Estrangers, Cortina

Mauri i, quan sembla que Franco s’asabenta de què passa al Sàhara, alguns testimonis afirmen que va dir: “Això és la guerra!” En aquells moments es van disparar totes les alarmes dels aparells que li controlaven el ritme cardíac, van entrar els metges i se’l van emportar. I ja no va sortir del llit.

—**Per què, doncs, el govern espanyol deixa el Sàhara?**

—És que això passa coincidint amb la seva malaltia. I sí que hi va haver opinions favorables al Marroc, fonamentalment dues: sembla que l’alt estat major –que eren els estats majors dels tres exèrcits– era partidari de lliurar el Sàhara, perquè era més perillós un país nou alineat amb Algèria. D’una altra banda, sembla que hi havia un *lobby* empresarial que també defensava aquesta solució: empresaris espanyols amb interessos al Marroc que també hi van influir. Entre la malaltia de Franco i la Marxa Verda, van convèncer Arias Navarro.

—**Però qui es va desplaçar al Sàhara va ser Joan Carles.**

—El rei hi va fer una visita, però més aviat per a apaivagar els militars. Havien estat contraris a la independència, però en aquell moment se sentien traïts. I hi va haver un intent d’aixecament militar, de fer esclatar el parador nacional d’al-Aaiun, destruir la delegació marroquina i provocar la guerra. Ho va intentar Ricardo Ramos Alcaraz.

—**Una altra teoria és que el govern s’ho va vendre.**

—No ho crec. Vam sortir-ne amb la cua entre cames. Tot i que teòricament els acords de Madrid tenien uns apartats secrets, en què es parlava d’una part dels fosfats de Bucraa, uns acords de pesca i no sé si res més. Ells, però, no van complir res de res. L’objectiu era sortir del Sàhara perquè Arias Navarro tenia por d’una guerra amb el Marroc amb Franco a punt de morir-se i el rei a punt d’esdevenir cap d’estat.

—**No és possible que hi hagués una compensació econòmica?**

—No ho crec. En tot cas, la raó no era econòmica. La raó del lliurament del Sàhara era treure’s de sobre un problema que semblava irresoluble en un moment difícil.

Alex Milian